

Kérész (Ephemeroptera) és álkérész (Plecoptera) faunisztikai vizsgálatok a gyűrűfűi Biodiverzitás Napon

CSER BALÁZS

Közép-Duna-Völgyi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség,
H-1211 Budapest, Szabadkikötő út 7., Hungary, e-mail: balazs.cser@gmail.com

CSER, B. *Faunistical investigation on mayfly (Ephemeroptera) and stonefly (Plecoptera) fauna at Gyűrűfű on the Biodiversity Day.*

Abstract: On the occasion of Biodiversity Day at Gyűrűfű four mayfly species were detected in Sándor-árok and one species of stonefly at the same place during an earlier collection: *Baetis rhodani*, *Electrogena ujhe-lyii*, *Ephemera danica*, *Habrophlebia fusca*, *Nemoura cinerea*. Previously these species have not been detected in Zselic.

Keywords: Biodiversity, Hungary, Gyűrűfű, Ephemeroptera, Plecoptera

Bevezetés

A kérészek (Ephemeroptera) hemimetaboliával fejlődő rovarok. Vízben élő lárváik fajtól függően 1-3 évig fejlődnek az utolsó lárvaalak eléréséig. Újabb vedléssel szubimágóvá vagy imágóvá vedlenek. Kifejlett alakjukban már nem táplálkoznak, legfőbb feladatuk a faj fenntartása. Nem is élnek már néhány óránál, napnál tovább (ritka az egy-két hétig élő faj), a párzást és peterakást követően rövidesen elpusztulnak. Lárvaik a fajok többségénél tisztavízű, gyorsfolyású hegy- és dombvidéki patakokban, folyókban élnek. Táplálkozásmódjuk változatos, többségük a vízben található különböző szecseméretű szerves törmelékkel és az aljzat felszínén található élőbevonatot fogyasztja, de vannak az üledékben járatokat készítő, szűrőgető életmódúak is. A hazai fajok között ragadozókat nem találunk.

Az utóbbi másfél évtized intenzív feltáró munkája eredményeként jelentősen megnőtt a hazánkból kimutatott fajok száma. Az utolsó megjelent fajlista szerint ez 91 (KOVÁCS, BAUERNFEIND, 2003), de várható még újabbak előkerülése is. Európában mintegy 350 fajuk ismert, a világon pedig körülbelül 2500. Terjedőképességük általában gyenge, ezért állatföldrajzi kutatásokban is jelentős szerepet játszhatnak.

Az álkérészek (Plecoptera) sok tekintetben hasonlóak a kérészekhez. Hemimetaboliával fejlődő rovarok, a lárvastádium 1-3 évig tart. Jellemző a lárvák nagy oxigénigénye, ezért gyorsfolyású, köves aljzatú, oxigénben gazdag, tisztavízű hegyvidéki patakokban él a fajok túlnyomó többsége. Táplálkozásmódjuk változatos, találunk közöttük ragadozókat, szerves törmelékkel, algákkal táplálkozókat is. Vannak fajaik, amelyeknek imágói is táplálkoznak.

A világon mintegy 1600 fajuk él, Európában 350 faj ismert. Magyarországon eddig 62 fajt mutattak ki (ANDRIKOVICS, MURÁNYI 2002).

Mindkét rovarrend fajai környezeti igényeik miatt fontos indikátorszervezetek.

Gyűrűfűről és közvetlen környezetéből, illetve a Zselicből nagyon kevés korábbi adattal rendelkezünk e két csoport előfordulását illetően. KOVÁCS (2006a, b) munkája mindössze négy kérészfajt említ Kishajmás és Hetvehely területéről, míg az álkérészek közül csupán egy faj ismert korábbi gyűjtésből (l. Eredmények és értékelésük). Feltárandó területről és feltáró munkáról van tehát szó, amelyben a gyűrűfűi Biodiverzitás Nap jelentős szerepet játszott.

Anyag és módszer

Gyűrűfűn a kérészek és álkérészek élőhelyeül csak a Sándor-árok szolgál. Ennek kezdeti szakasza, forrásrégiója a Szentléleki-oldal és az Alsó-Botos kaszálóin és legelőin húzódik. Lassan folyó vizű, vékony árok ez, növényekkel részben benöve, iszapos, illetve finomszemcsés üledékekkel, szerves törmelékekkel az alján. Markánsan különbözik ettől a Fekete-erdőben kanyargó patakszakasz, amelynek medre köves, a vízben nagymennyiségű holt szervesanyag található, vize gyorsabb folyású, a meder pedig a lombkoronák által teljesen fedett. Mindkét élőhelyen történt mintavétel 2007. június 23-án, 0,8 mm-es lyukbőségű kézihálósval, egyelések módszerrel. A begyűjtött állatok tartósítása 70 %-os etanollal történt.

A kérészlárvák azonosításához BAUERNFEIND, HUMPESECH (2001) munkáját használtam, a nevezéktan is ezt követi. Álkérészeket ez alkalommal nem sikerült gyűjteni, ezért csak korábbi gyűjtések még publikálatlan adatait használhatjuk.

Az elterjedési viszonyok jellemzésében elsősorban LANDA, SOLDÁN (1988) munkájára támaszkodtam.

Eredmények és értékelésük

Kérészek

A gyűrűfűi Sándor-árokban 4 kérészfajt sikerült kimutatni, ez a hazai fajkészletnek mintegy négy százaléka. A Zselicből eddig négy másik fajt mutattak ki (KOVÁCS 2006a), így a tájegységből ezekkel együtt nyolc faj ismert.

A gyűjtött fajok és rövid jellemzésük:

Gyűrűfű 2007. június 23.

gyűjtőhely

Sándor-árok, forrásrégió

Sándor-árok, az Isten-kúttól
lefelé, a híd alatt

fajok

Baetis rhodani (Pictet, 1843-1845)

Electrogena ujhelyii (Sowa, 1981)

Baetis rhodani (Pictet, 1843-1845)

Electrogena ujhelyii (Sowa, 1981)

Ephemera danica Müller, 1764

Habrophlebia fusca (Curtis, 1834)

Baetis rhodani (Pictet, 1843-1845): tipikus középhegységi és hegylábi faj, a ritron-epipotamon lakója, hazánkban többfelé előfordul. Eurázsiai elterjedésű, nagy és folytonos areával jellemezhető faj, erőteljesebb terjedőképességgel. Mint gyorsfolyású hegy- és dombvidéki patakok lakója, szerves törmelék- és élőbevonat fogyasztó.

Electrogena ujhelyii (Sowa, 1981): ezt a fajt Sowa írta le a Balaton-felvidékről. Azóta előkerült a Dunántúl több pontjáról (pl. Bakony, Zala vízgyűjtője, Dráva mente), a Mátrából, valamint Nyugat-Európa több országából, de elterjedési viszonyai még kevésbé tisztázottak. Fajunk a középhegységi patakok ritron szakaszának lakója, a vízben lévő detritusszal és élőbevonattal táplálkozik.

Ephemerella danica Müller, 1764: középhegységi és dombvidéki patakjaink, kis folyóink ritron-epipotamon átmeneti régiójában élő, országosan elterjedt faj. Jellegetes üledék-lakó, ásó életmódú, aktív szűrőgetéssel táplálkozó, detrituszevő lárvája van. Nagytermetű, Európa erdőövében előforduló, folytonos areával jellemezhető faj.

Habrophlebia fusca (Curtis, 1834): Hegyvidéki patakjainkban, dombvidéki vízfolyásokban és kisebb folyókban országsszerte megtalálható faj, de nem mondható kimondottan gyakorinak. Lárva a vízben található detritusszal és élőbevonattal táplálkozik. Európa erdőövében előforduló, folytonos areával jellemezhető faj.

Álkérészek

A Biodiverzitás Napon álkérészt nem sikerült gyűjteni. A Zselicből publikált adat még nincs, a Baranya- és Somogy-megyei adatok elsősorban a Mecsekből, a Villányi-hegységből és a Dráva mentéről származnak.

Az eddigi egyetlen zselici adat éppen Gyűrűfűről származik:

Nemoura cinerea (Retzius, 1783) - leg. Orosz András, Podlussány Attila, Rozner István, 2006. 05. 20., det. Murányi Dávid.

Országosan elterjedt, a Kárpát-medence belső területein a leggyakoribb álkérész faj. Főleg domb- és hegyvidéki lassabban folyó vizekben él aprító és detrituszevő lárvája. A Palearktiszbán szélesen elterjedt faj.

Ezen kérész- és álkérész fajok jelenléte tipikus középhegységi, közepes áramlási sebességű, inkább a ritron alsó régióihoz tartozó patakokra jellemző. Ritka vagy védett faj nincs közöttük. Faunisztikai adatok a Zselicből igen ritkák, a most megtalált fajokat még nem jelezték erről a területről. Összességében elmondható tehát, hogy a feltáró munka szükséges, újabb fajok előkerülésére lehet számítani.

Köszönetnyilvánítás

A gyűrűfűi Biodiverzitás Nap megszervezéséért köszönet illeti Kovács Tibort és a házigazdákat, Fridrich Istvánt és Fridrich Ágnest. Az álkérész adatok összegyűjtésében és a publikálás lehetőségében pedig Murányi Dávid volt segítségemre.

Irodalom

- ANDRIKOVICS S., MURÁNYI D. 2002: Az álkérészek (Plecoptera) kishatározója. - Vízi Természet- és Környezetvédelem 18. Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest, pp. 236.
- BAUERNFEIND, E. & HUMPESCH, U. H. 2001: Die Eintagsfliegen Zentraleuropas (Insecta: Ephemeroptera): Bestimmung und Ökologie. Naturhistorisches Museum Wien, pp. 239.
- KOVÁCS, T. 2006a: Faunistical records of the Ephemeroptera investigations carried out in the frames of the ecological survey of the surface waters of Hungary (ECOSURV) in 2005. - Folia Historico-Naturalia Musei Matraensis 30: 325-331.
- KOVÁCS, T. 2006b: Faunistical results of the Plecoptera investigations carried out in the frames of the ecological survey of the surface waters of Hungary (ECOSURV) in 2005. - Folia Historico-Naturalia Musei Matraensis 30: 339-341.
- KOVÁCS, T. & BAUERNFEIND, E. 2003: Checklist of the Hungarian mayfly fauna (Ephemeroptera). - Folia entomologica hungarica 64: 69-84.
- LANDA, V. & SOLDÁN, T. 1985: Distributional patterns, chorology and origin of the Czechoslovak fauna of mayflies (Ephemeroptera). - Acta entomologica bohemoslovaca 82: 241-268.